

Nr 49

Utlåtande i anledning av vissa motioner i skolfrågor.

(2:a avd.)

Utskottet behandlar i det följande i ett sammanhang nedan angivna motioner i skolfrågor, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 282 av herr Wirtén m. fl. och II: 216 av herr Källstad m. fl. i vad avser hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att samarbetsnämnd görs obligatorisk på grundskolans högstadium och att alla grupper som är verksamma i skolan bör ges representation i ämnes- och klasskonferenser,

dels de likalydande motionerna I: 573 av herr Bohman m. fl. och II: 679 av herr Holmberg m. fl. i vad avser hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att Kungl. Maj:t, förutom att överväga, respektive vidtaga vissa åtgärder, beaktar vad som i övrigt anförts i motionerna, varmed i detta sammanhang avses vad som anförts angående elever med negativ attityd till skolarbetet,

dels de likalydande motionerna I: 589 av herr Thorsten Larsson m. fl. och II: 704 av herr Mattsson m. fl. vari hemställts att riksdagen anhåller om översyn av möjligheterna till befrielse i ökad utsträckning från nionde skolåret på i motionerna anförda grunder,

dels de likalydande motionerna I: 591 av herr Thorsten Larsson m. fl. och II: 683 av herrar Johansson i Skärstad och Mattsson vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att resurserna i elevvårdande syfte måtte förstärkas, att klinik- och specialundervisning må förekomma i ökad utsträckning, att lärare får ökade möjligheter att förhindra bl. a. våld och förtäring av alkoholhaltiga drycker samt att utredning må göras hur i övrigt lärarnas ställning skall kunna stärkas i skolan,

dels de likalydande motionerna I: 594 av herr Lidgard m. fl. och II: 724 av herr Oskarson m. fl. vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar

att en kontinuerlig registrering av i vart fall grövre ordningsföreseelser bör äga rum,

Bihang till riksdagens protokoll 1970. 6 saml. Nr 49

att frågan om lärares attityder till lärararbetet och arbetsplatsförhållanden skall göras till föremål för undersökning i samarbete med lärarorganisationerna,

att skolstadgans bestämmelser om åtgärder för elevs tillrättaförande skall göras till föremål för översyn i enlighet med motionernas riktlinjer, samt

att riksdagen i övrigt ger till känna vad i motionerna anförts,

dels de likalydande motionerna I: 595 av fru Grethe Lundblad och II: 697 av fru Lewén-Eliasson och fru Hjelm-Wallén vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att en expertgrupp med lekmannainflytande får i uppdrag att kartlägga hur specialundervisningen fungerar, att göra en inventering av olika elevgruppers situation i skolan, med särskilt beaktande av deras sociala förhållanden, samt att framlägga förslag om hur skolan i nya former kan angripa anförda sociala problem,

dels de likalydande motionerna I: 605 av fru Elvy Olsson och II: 717 av fru Nilsson m. fl. vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om utredning angående åtgärder för att stimulera skolverksamhet av i motionerna beskrivet slag och att därvid överväges även frågorna om huvudmannaskap, finansiering och andra för en dylik skolform väsentliga frågeställningar,

dels de likalydande motionerna I: 615 av herrar Richardson och Thorsten Larsson och II: 668 av herrar Elmstedt och Källstad i vad avser hemställen

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att kommittén för samarbete i skolan (SISK) kompletteras med parlamentariker,

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär tilläggsdirektiv till kommittén för samarbete i skolan (SISK) att

a) företa en kvalitativ utvärdering av den nuvarande elevvården,

b) undersöka möjligheterna att hjälpa elever med anpassningssvårigheter genom specialundervisning och åtgärder som varvad utbildning och förlängd praktisk yrkesorientering,

c) noga utreda utökade diskretionsbestämmelser för all skolpersonal samt tystnadsplikt för klassföreståndare och skolpsykolog,

d) utreda och lägga fram förslag för förbättrande av lärarnas arbetshygieniska situation, samt

e) utreda nya samarbetsformer mellan hem och skola,

dels de likalydande motionerna I: 617 av herr Schött och II: 733 av herr Åkerlind vari hemställts om utredning och förslag om vidgade möjligheter för skoltrötta elever att erhålla befrielse från åttonde och nionde året i grundskolan samt att sådan befrielse kombineras med rätt att erhålla motsvarande undervisning vid senare tidpunkt,

dels de likalydande motionerna I: 634 av herr Wallmark m. fl. och II: 708 av fru Mogård m. fl. vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om en utredning rörande elevvården med syfte att klarlägga behovet

av elevvård inom olika utbildningsstadier och de bakomliggande orsakerna till behovet samt att framställa förslag till organisation och dimensionering av de elevvårdande insatserna,

dels de likalydande motionerna I: 637 av herr Wikström och II: 711 av fru Nettelbrandt vari hemställts att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t till 1970 års riksdag dels redovisar den aktuella situationen i fråga om tillgång på skolpsykologer och skolkuratorer samt framlägger förslag till åtgärder för en utbyggnad av dessa personalgrupper, dels framlägger förslag om lagstiftning om tystnadsplikt för lärare och skolledare.

Utskottet. Såväl i skolöverstyrelsens anslagsframställning för nästa budgetår som i statsverkspropositionen understrykes den stora betydelsen av målmedvetna strävanden för åstadkommande av en bättre skolmiljö. Särskilt betonas vikten av detta i vad gäller elever som har speciella svårigheter i skolan. Behovet av en bättre skolmiljö kan också sägas i stor utsträckning vara gemensam bakgrund för de många skilda motionsyrkanden som utskottet behandlar i detta utlåtande.

Med hänvisning bl. a. till gjorda undersökningar beträffande pojkar med olika social bakgrund riktas i motionerna I: 595 och II: 697 uppmärksamheten på de svårigheter i skolan både i fråga om undervisningen och i fråga om anpassningen över huvud taget till skolmiljön som möter elever med handikapp av fysisk, psykisk eller social karaktär. Sådana elever erbjuder i mycket stor utsträckning både pedagogiska och skolsociala problem och motionärerna anser det önskvärt att man vid sidan av eljest pågående utredningsarbete genom en expertgrupp med lekmannainflytande får till stånd en kartläggning av hur specialundervisningen fungerar, en inventering av olika elevgruppers situation i skolan, med särskilt beaktande av deras sociala förhållanden, samt förslag om hur skolan i nya former kan angripa ifrågasvarande sociala problem.

Även i motionerna I: 605 och II: 717 behandlas elever med handikapp — i detta fall grava psykiska störningar ofta kombinerade med och kanske direkt vållade av olämpliga hemförhållanden. Vad motionärerna åsyftar är de fall då nämnda handikapp är så svåra att det inte går att komma till rätta med dem inom den vanliga skolans ram och ej heller inom den reguljära psykiatriska sjukvården. Det finns emellertid ute i landet ett fåtal institutioner som kan ge de barn och ungdomar som fått anpassningsproblem en positiv miljö och terapi så att de kan återföras till en välanpassad tillvaro med återvunnen psykisk hälsa. Resurserna i detta hänseende är emellertid helt otillräckliga och motionärerna finner det därför högst angeläget att man från samhällets sida stimulerar till utökning av den skolverksamhet som för närvarande står till buds för sådana elever som inte orkar med den vanliga skolan. Motionärerna önskar en utredning om åtgärder för att stimulera en skolverksamhet

av angivet slag, varvid även finansiering, huvudmannaskap m. m. bör övervägas.

Utskottet finner det vara mycket väsentliga problem som tagits upp i dessa fyra motioner och tillstyrker att man i någon form, vartill utskottet återkommer, ägnar dem särskild uppmärksamhet.

Medan de nu behandlade motionerna som utgångspunkt har det förhållandet att många elever har psykiska och sociala handikapp som leder till svåra komplikationer i deras förhållande till skolan, tas i flera motioner mera allmänt upp frågor om de inre arbetsförhållandena i skolan. I motionerna I: 594 och II: 724 konstateras att allmänheten alltsomoftast nås av oroande upplysningar om svåra störningar i skolarbetet vållade av oroselement bland eleverna. Någon ordentlig kartläggning av problemens karaktär och omfattning finns emellertid inte. Motionärerna önskar en registrering av i varje fall grövre ordningsförseelser för att man därigenom skall få ett underlag för bedömning av vilka åtgärder som lämpligen bör vidtagas. Motionärerna anser vidare att en undersökning av lärarnas attityder till sitt arbete skulle kunna tjäna samma syfte. Motionärerna påyrkar ett uttalande av riksdagen att de nu angivna åtgärderna bör genomföras och därjämte en översyn göras av skolstadgans bestämmelser om åtgärder för elevs tillrättaförande.

Även motionerna I: 591 och II: 683 ger uttryck åt den uppfattningen att man har anledning till allvarlig oro över förekomsten på olika håll av svåra störningar i skolarbetet. Motionärerna önskar att riksdagen uttalar att lärarna bör ges ökade möjligheter att förhindra bl. a. våld och förtäring av alkoholhaltiga drycker samt att en utredning bör göras om hur lärarnas ställning i övrigt skall kunna stärkas i skolan. Därjämte yrkas att riksdagen uttalar sig för en förstärkning av elevvårdens resurser och för utökad användning av klinik- och specialundervisning.

Behovet av elevvårdande insatser inom hela utbildningsväsendet betonas i motionerna I: 634 och II: 708 men också svårigheterna att utan tillgång till objektiva forskningsresultat bedöma den lämpliga omfattningen och inriktningen av de elevvårdande insatserna. Motionärerna hemställer därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning rörande elevvården samt förslag till organisation och dimensionering av densamma.

Många skolelever har av skilda skäl en negativ attityd till skolarbetet konstateras det i motionerna I: 573 och II: 679. Detta skapar problem för skolan ty dels kräver dessa elever opropotionerligt stora lärarinsatser, om skolans dubbla målsättning att meddela både undervisning och fostran skall omfatta även dem, dels utgör de ofta en störningskälla i undervisningen. Det ligger därför, uttalar motionärerna, både i den enskilde elevens och skolans intresse att man gör vad som är möjligt för att förhindra uppkomsten av skoledda.

I motionerna I: 637 och II: 711 betonas betydelsen från elevvårdssynpunkt av tillgång till expertis i elevvårdsfrågor, bl. a. skolpsykologer och skolkura-

torer, och hemställes om förslag till årets riksdag om åtgärder för en utbyggnad av dessa personalgrupper. Därjämte önskas förslag, också till årets riksdag, om lagstiftning om tystnadsplikt för lärare och skolledare.

De stora förändringar som skolväsendet genomgått under det senaste decenniet gör att förutsättningarna för den elevvårdande verksamheten förändrats i många avseenden uttalas det i motionerna I: 615 och II: 668. Motionärerna betonar att vår kunskap om hur elevvården fungerar är bristfällig och att en allmän översyn av densamma bör företas med det snaraste. De pekar vidare på en rad olika frågor av betydelse för arbetsmiljön i skolan, vilka enligt deras mening bör utredas. Utredningsarbetet bör anförtros åt den inom skolöverstyrelsen arbetande utredningsgruppen för samarbete i skolan (SISK) som emellertid med hänsyn till frågornas vikt bör kompletteras med parlamentariker så att en bred medborgarförankring uppnås.

Det förekommer i vissa fall att elever har så stora anpassningssvårigheter i skolan att deras problem inte kan finna någon lösning inom skolans ram uttalas det i motionerna I: 589 och II: 704. I dylika enstaka fall kan skolstyrelserna under vissa förutsättningar medge befrielse från nionde skolåret. Gällande bestämmelser är emellertid enligt motionärernas mening för snäva och de hemställer därför att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om översyn av möjligheterna till befrielse i ökad utsträckning från nionde skolåret. Ett steg längre i samma riktning går motionerna I: 617 och II: 733 i vilka hemställes om utredning och förslag om vidgade möjligheter för skoltrötta elever att erhålla befrielse från åttonde och nionde skolåret i grundskolan med rätt att erhålla motsvarande undervisning vid senare tidpunkt.

Tillsammantagna ger de motioner som utskottet här redovisat ett starkt intryck av att man på många håll hyser allvarlig oro över brister i skolans arbetsmiljö.

För egen del vill utskottet först erinra om att utskottet under senare år i olika sammanhang haft anledning att yttra sig över olika yrkanden liknande eller överensstämmande med dem som nu föreligger till bedömning. Utskottet har bl. a. i fråga om elevernas medverkan i olika organ inom skolan uttalat sig positivt om önskemål med samma inriktning som de nu i motionerna I: 282 och II: 216 föreliggande yrkandena (se utlåtande 1967: 141). Utskottet har vidare understrukit vikten av energiska åtgärder till främjande av en god elevvård (1968: 149) och så sent som i sitt utlåtande 1969: 175 uttalat sig positivt om pågående arbete på en förbättring av elevvården. Där emot har utskottet inte ansett sig böra biträda önskemål om vidgade möjligheter att befria s. k. skoltrötta elever från fortsatt skolgång (utlåtande 1967: 153 och 1968: 8) och anser sig inte heller nu böra göra något uttalande till stöd för en dylik lösning av ifrågakvarande problem.

Med anledning av de nu föreliggande yrkandena har utskottet, i vad gäller de elever med svåra handikapp främst av social och psykisk art som avses i motionerna I: 595 och II: 697 samt I: 605 och II: 717 i det föregående uttalat

sig för att särskild uppmärksamhet ägnas åt deras problem. Utskottet vill emellertid gå ett steg längre. Utskottet anser det nämligen önskvärt med en allmän översyn av de problem som sammanhänger med arbetsmiljön i dagens skola. Visserligen har skolöverstyrelsen genom SISK påbörjat en utrednings- och försöksverksamhet på området men utskottet gör den bedömningen att de föreliggande problemen är av sådan vikt och så mångskiftande art att man har anledning att ytterligare överväga i vilka former de lämpligast bör angripas. Utskottet anser det inte uteslutet att dylika överväganden kan komma att ge vid handen att utredningsarbetet bör bedrivas på bredare bas än i form av en ämbetsverksutredning, låt vara att i denna även ingår representanter som hämtats utanför verket. Ett utredningsarbete i hittillsvarande form (SISK) eller på bredare bas ändrar givetvis ingenting i skolöverstyrelsens allmänna skyldighet att följa utvecklingen på området och vidta de åtgärder överstyrelsen anser lämpliga.

Sammanfattningsvis anser utskottet att skolans arbetsmiljöproblem bör noggrant analyseras och att förslag om åtgärder för att komma till rätta med dem bör utarbetas. Detta arbete bör bedrivas på både kortare och längre sikt och, åtminstone i det senare fallet, på bred bas. Med den ståndpunkt som utskottet härmed intagit finner sig utskottet inte böra göra några ytterligare uttalanden om de olika detaljförslag som framlagts i motionerna för att inte föregripa de överväganden, som utskottet förulst skall komma till stånd. Utskottet föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet anfört i anledning av de i detta utlåtande behandlade motionerna.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionerna I: 282 och II: 216, I: 573 och II: 679, I: 615 och II: 668, I: 589 och II: 704, I: 591 och II: 683, I: 594 och II: 724, I: 595 och II: 697, I: 605 och II: 717, I: 617 och II: 733, I: 634 och II: 708 samt I: 637 och II: 711, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 3 april 1970

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Bohman (m), Birger Andersson (s), Axel Andersson (fp), fru Wallentheim (s), herrar Mårtensson (s), Per Jacobsson (fp), Bertil Petersson (s), Bengt Gustavsson (s), Bengtson (cp),

Herbert Larsson (s), Rönnerberg (s), Thorsten Larsson (cp), Jonsson (s), Wirtén (fp) och Strandberg (m) samt

från andra kammaren: herrar Karlsson i Olofström (s), Eliasson i Sundborn (cp), Gustafson i Göteborg (fp), Nordstrandh (m), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Lindholm (s), Nilsson i Tvärålund (cp), Gustafsson i Uddevalla (s), Cassel (m), fru Holmberg (s), herrar Blomkvist (s), Jönsson i Arlöv (s), Zachrisson (s), Westberg i Ljusdal (fp) och Elmstedt (cp).

Reservationer

1. av herr Axel Andersson (fp)
2. av herr Thorsten Larsson (cp).